

Vicent PITARCH i ALMELA, *Llengua i Església durant el barroc valencià*. Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, València i Barcelona, 2001.

Estem davant d'un llibre treballat amb dedicació i paciència, una investigació acurada i esmerada feta durant un bon grapat d'anys. Com a mostra de la solidesa d'aquest treball tenim l'aportació d'un extens conjunt de dades, cites i documentació, referències que expliciten la vàlua de la recerca. Aquesta vasta informació recollida per l'autor va configurant la base de les contínues reflexions que l'autor, de forma molt clarivalent, va exposant-nos al llarg de l'obra.

El llibre *Llengua i Església durant el barroc valencià* de Vicent Pitarch recull bona part de la seua tesi doctoral. Aquest estudi analitza el desplaçament de la llengua catalana per la castellana en l'àmbit de la predicació realitzada dins de l'antic regne valencià i durant l'època moderna. Per a la cultura desenvolupada durant el Barroc, la predicació, era un dels components més fonamentals. D'aquesta manera, no hi ha cap dubte que l'elecció del tema és tot un encert. La raó sembla òbvia. Efectivament, la societat d'aquesta època estava totalment mediatitzada per l'omnipotent poder de l'església, poques coses de la vida social i quotidiana escapaven a la influència d'aquesta singular institució. D'una banda, és l'Església, que vivia els segles de màxim poder social, la que marcava les pautes de comportament social, cultural i també lingüístic, i des d'aquesta perspectiva, doncs, l'anàlisi sociolingüística d'aquest àmbit eclesial ressegueix, d'una forma molt aproximativa, la situació real que deuria viure la societat valenciana d'aquells segles. D'altra banda, a més a més, hem d'assenyalar que de totes les actuacions lingüístiques de l'Església, segurament seria la predicació la que més influïa i més repercussions lingüístiques tenia sobre el poble. En altres paraules, poques persones d'aquella època aconseguïen mantenir-se al marge de la vida religiosa, i poques, doncs, podien esquivar l'assistència als actes litúrgics on es predicava, tot i que l'assiduitat a aquest tipus d'actes ja correspon a un altre tema.

Com gairebé tots els treballs d'història de la llengua, partim d'hipòtesis que estan ja, si fa no fa, confirmades. Amb això volem dir que ja coneixem avui dia el resultat del desplaçament lingüístic que sofrí el català en determinats àmbits, com en l'eclesial. Aquest tema no és nou per a la història de la llengua catalana; per això, és força coneguda

l'actitud de menyspreu que mantingué l'església valenciana davant de la llengua pròpia dels valencians. I és notòria perquè, amb el pas del temps, continua, malauradament, sent encara la mateixa. Tot i això, creiem que calia realitzar aquesta investigació, a fi d'esbrinar i desemascarar tots els entramats planejats per la jerarquia eclesiàstica amb l'objectiu final d'eclipsar la llengua catalana de la predicació.

Al llarg de la investigació, V. Pitarch ens fa palès amb una profusa documentació el procés de penetració i expansió del castellà en la predicació, fet amb el qual els valencians començaren a distingir-se de la resta de catalanoparlants. El concili de Trento (1563) marca la fita inicial en aquest procés amb el qual es produeix un canvi ideològic en l'Església, canvi que afectarà, primordialment, la llengua catalana. Aquest context de canvi de llengua provocà, d'altra banda, l'aparició de conflictes entre els partidaris a continuar mantenint la mateixa o els qui aprofitaren aquelles circumstàncies per introduir-ne una de nova. Així trobem capítols tan confortants com els que protagonitzà el bisbe de Tortosa, Justino Antolínez de Burgos, que tot i haver nascut a Valladolid va ser un gran defensor del català com a llengua de la predicació. En el costat contrari, tenim el capítol que narra els esdeveniments ocorreguts entre el consell de la ciutat de Castelló —favorable a la predicació en castellà— i el bisbat de Tortosa —que mantenia una postura contrària. Amb tot, també hem d'afegir que en altres casos no hi havia cap conflicte perquè s'actuava amb mala voluntat, és a dir, ni es molestaven a buscar cap justificació, mentre que el canvi lingüístic es produïa de forma inevitable i sense cap contemplació. Cal assenyalar, com a mostra d'aquella actitud tan malèvola enfront de la llengua, que quan en els decretals tridentins es feia al·lusió a la llengua vulgar, els responsables eclesiàstics sempre interpretaven aquesta com la llengua castellana.

Moltes claus d'aquest comportament lingüístic les descobrim a partir de la ideologia que va desenvolupar aquesta petita però rellevant subclasse social eclesiàstica. I diem subclasse perquè aquesta formava part del que era la classe privilegiada de l'aristocràcia. Així, un dels punts que més ens clarifica aquest estudi és la resituació social de l'alta jerarquia eclesiàstica, totalment emparentada amb la noblesa, per això pensaven i actuaven de la mateixa manera. De tal forma que analitzar la ideologia de la noblesa valenciana durant l'edat moderna és també confirmar l'actitud de la jerarquia eclesiàstica, com bé ho corrobora V. Pitarch. Tot i això, també hem de reconèixer l'existència dins d'aquesta jerarquia del clergat més modest i provinent de les classes populars, la majoria dels quals eren els capellans de poble, «capellans de missa i olla» en la terminologia fusteriana. Aquests es mantenien al marge de totes les ordinacions i manaments dels capitosts de l'església. Però clar, aquests ja pertanyien a una altra capa social. Aquesta divisió social es reflecteix, fins i tot, en la conformació dels sermons de gala i els sermons de rutina, tal i com desplega l'autor.

No obstant això, deixant al marge la importància ja assenyalada que la predicació tingué sobre la vida religiosa i social de l'època, hem d'avaluar realment quines foren les repercussions que aquell fet tingué sobre la situació sociolingüística d'aleshores. Fem aquesta observació, perquè creiem que la incidència social de la predicació havia de ser més aviat relativa. Cal tenir en compte que el fet de sermonejar en l'altra llengua sols influïa en una habilitat lingüística, en la comprensió oral dels catalanoparlants.

L'autor ens confessa al seu pròleg que el tema de la seua investigació, que aprofita per a la tesi doctoral, li'l proposà Joan Fuster. Indubtablement aquest treball aprofundeix en una època que gaudí d'un gran interès per al nostre assagista i sobre una qüestió —la llengua de l'Església— a la qual dedicà també alguna publicació, com els seus coneguts llibres *Poetes, moriscos i capellans* o també *Heretgies, revoltes i sermons*. Però, al marge d'aquests fets, al llarg del treball es fa ben palesa la influència del mestre.

Una influència que afecta, fins i tot, l'estil i el to assagístic utilitzat per l'autor **que**, clarament, s'aproxima molt al de l'escriptor de Sueca. Amb l'inconvenient, això sí, d'interferir en un to assagístic ple d'adjectivacions i d'apreciacions valoratives, fet que implica una possible modalització un poc subjectiva, incoherent, moltes vegades, amb el registre científic que requereix una investigació.

I per acabar, tornem a un vell tema, el marc teòric i metodològic referencial de la investigació. El treball es mou en un context teòric que ben bé podria encabir-se en la història de la llengua, o en la història social, o també podríem proposar l'àmbit de la ideologia lingüística, o també referir-nos a la incorporació de la sociolingüística, una disciplina que moltes vegades és considerada com un calaix de sastre on tot hi pot cabre. L'autor el situa en el marc metodològic de la sociolingüística històrica catalana. Tanmateix, caldria desitjar que al marge de la terminologia utilitzada es presentara també, encara que siga de forma succinta, les línies teòriques i metodològiques utilitzades en la investigació a fi d'entendre millor els plantejaments i els objectius que persegueix l'estudi.

Una investigació, en definitiva, ben treballada, amb una proliferació de cites d'autors que recorren a l'apologia lingüística del català, uns, i a la del castellà, altres. Una informació moltes vegades inèdita però també sovint força coneguda. Un treball on constatem una preocupació constant per documentar al màxim possible tots els fets històrics, fins a tal extrem que moltes vegades es reproduïx informació que pot desviar el nostre centre d'interès i que ben bé podria anar a peu de pàgina. Ens referim, per exemple, a les dades biogràfiques d'alguns destacats membres de la jerarquia eclesiàstica. Amb tot, creiem que aquest estudi esdevindrà una obra imprescindible per entendre els mecanismes ideològics i socials que utilitzà l'Església per iniciar el procés de substitució de la llengua catalana al País Valencià, i que ens poden servir actualment per esbrinar quins poden ser ara els factors que hem d'engegar socialment per recuperar els àmbits perduts i poder planificar el camí cap a la normalització de la llengua catalana.

ANTONI MAS I MIRALLES